

**Репліка на статтю В. В. Німчука
«Про сучасну українську тлумачну лексикографію»
(журнал «Українська мова». — 2012. — № 3. — С. 3–30).**

*Не судіть, щоб і вас не судили;
бо яким судом судити будете,
таким же осудять і вас, і якою мірою
будете міряти, такою відміряють вам.
І чого в оці брата свого ти заскалку
бачиш, колоди ж у власному оці не чуєш?
Або як ти скажеш до брата свого:
Давай вийму я заскалку з ока твого,
коли он колода у власному оці?
Лицеміре, вийми перше колоду
із власного ока, а потім побачиш,
як вийняти заскалку з ока брата твого.
(Матв.7:1–5).*

Стаття В. В. Німчука присвячена розгляду сучасної української лексикографії. Певна її частина містить звинувачення авторів сучасних великих тлумачних словників у плагіаті. Йдеться про «Новий тлумачний словник української мови» в 4-х томах (В. Яременко, О. Сліпушко), «Великий тлумачний словник сучасної української мови» (редактор В. Бусел), які «поглинули», за висловом В. В. Німчука, «Словник української мови» в 11-ти томах, не згадавши про нього у передмовах. У цьому ж ряду стоїть, як пише автор, і «Словник української мови» в 20-ти томах. Хоча в Передмові до нього і написано, що 11-томник ліг в основу 20-томника, але, мовляв, «не зазначено, на якій підставі і з чийого дозволу» (с. 12).

Зауважимо, що «Словник української мови» в 11-ти томах видавався у 70–80-ті роки ХХ ст., ще до приєднання України до Конвенції з охорони авторського права, тому авторські права в цьому виданні не фіксувалися. Завдання зі створення «Словника української мови» в 20-ти томах увійшло до плану робіт із розвитку національної словникової бази, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 листопада 2000 р. № 464-р; це ж завдання було відзначено і в постанові Президії НАН України від 16.02.2001 р. № 45, якою академік НАН України В. М. Русанівський (до речі, член редакційної колегії 11-томника, який дуже добре знав, чи можна використовувати його в новому проекті) призначався головним редактором 20-томника. Зрозуміло, що дозвіл,

про який говорить В. В. Німчук, дає Академія — вона й дала його. Наведені факти відзначено в Передмові до першого тому Словника української мови в 20-ти томах, і дивно, що автор статті їх не помітив. У цій же Передмові неодноразово наголошується, що 20-томник укладається на базі 11-томника, дехто із лексикографів 11-томника, зокрема В. М. Білоноженко, В. О. Винник, В. В. Дятчук, Н. Є. Лозова та ін., брав участь і в укладанні 20-томника, і ні в кого з них питань не виникало. Виникли вони лише у В. В. Німчука, який, наскільки нам відомо, стосунку до укладання Словника української мови в 11-ти томах не мав. Будь-якому неупередженому читачеві зрозуміло, що звинувачення укладачів Словника української мови в 20-ти томах на недостатнє посилання на попередників є безпідставними. На жаль, В. М. Русанівський, який уже пішов з цього життя, не може відповісти В. В. Німчукові на його закиди. А чи знав сам автор за життя Віталія Макаровича, що новий Словник робиться на базі 11-томника? Безперечно, знав. Чому ж він тоді не «бив на сполох»? Це лише один маленький штрих до принциповості пана Німчука.

Водночас варто зауважити, що 20-томник, який є наступником 11-томника, суттєво відрізняється від нього. Це стосується насамперед ідеологічної спрямованості Словника, у процесі укладання якого проведено велику роботу з його деідеологізації, звільнення від рудиментів тоталітарної доби, які становили значну частину обсягу 11-томника (до 20 %). Таку ж велику роботу було проведено й у напрямі розширення текстово-ілюстративної частини Словника, яка (на матеріалі першого тому) виросла більш ніж удвічі порівняно з попередником. З цією метою було створено принципово новий для українського мовознавства комп'ютерний мовно-інформаційний інструмент — Український національний лінгвістичний корпус, який нині налічує понад 110 млн слововживань, майже у 20 разів перевершуючи обсяг лексичної картотеки Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні, на основі якої було укладено 11-томник. Ще більш разючого збільшення зазнала так звана заромбова зона, тобто зона словосполучень, обсяг якої виріс більш ніж утричі.

Дивно, що автор статті «не помітив» цих фактів, які переконливо свідчать про те, що 20-томник за лексикографічними канонами слід вважати новим Словником, адже його текст відрізняється від тексту 11-томника не менше ніж на 70 % — цей факт встановлено шляхом проведення обчислення над базами даних 11- і 20-томника, сформованими в Українському мовно-інформаційному фонді. Для лексикографічних праць це цілком достатній показник їхньої оригінальності. Кілька слів про арифметику. В. В. Німчук не зрозумів, чому реєстр діапазону А–Б СУМ-11 (6303 словникові статті) у 20-томнику виріс на 82,94 % (11531 стаття), — він вважає, що лише на 45,34 %. Для полегшення сприйняття цього твердження пропонуємо таке міркування. Якщо якась величина збільшується вдвічі (в 2 рази), то це є збільшенням на 100 %. У нашому випадку реєстр А–Б збільшився з 6303 до 11531, тобто не в 2, а лише в 1,8294 рази, що становить саме 82,94 %. Якщо взяти 82,94 % від 6303, то вийде 5228. Додавши ці 5228 до 6303, одержуємо 11531, як воно насправді і є. Тобто реєстр діапазону А–Б 11-томника справді виріс у 20-томнику на 82,94 %. Якби, як наполягає В. В. Німчук, цей діапазон виріс на 45,34 % відсотка, то це становило б $0,4534 \cdot 6303 \approx 2858$, і діапазон А–Б 20-томника нараховував би лише $6303 + 2858 = 9161$ одиниць, а не 11531, як воно є насправді.

Зрозуміло, що чимало словникових статей «перейшли» з 11-томника до 20-томника без змін або з мінімальними змінами, і це природно, адже словник фіксує факти мови, а українська мова — попри всі колосальні суспільні зрушен-

ня — залишилася українською мовою, і не може тлумачний словник через 30 років на 100 % відрізнятися від свого попередника, адже це — не художній твір.

Ще один аспект відмінності нового Словника від його прототипу полягає в тому, що автори намагалися якомога ширше представити у 20-томнику біблійну лексику (лише текстових ілюстрацій зі Святого Письма, яких зовсім не було в попереднику, введено понад 1000, і робота в цьому напрямку триває). У В. В. Німчука, який вважає себе знавцем релігії (як він наголошує, «практикуючим християнином»), саме до біблійної лексики і фразеології, поданої в Словнику в 20-ти томах, виникло багато питань. Ось про такі аспекти її подання йдеться у його статті.

В. В. Німчук невдоволений, що Словник спирається лише на Біблію І. Огієнка, не залучено переклади П. Куліша, І. Пулюя, І. Нечуя-Левицького, патріарха Філарета, архімандрита Рафаїла.

Справді, для створення біблійної частини СУМа взято лише названий переклад, який відповідає критеріям авторитетності (деякі фахівці висловлюють думку, що він найточніший із слов'янських перекладів), поширеності (ним користуються на всій території України), нормам сучасної української мови (за винятком подання закінчення *-и* в Р. в. іменників ж. р. третьої відміни), він є оригінальним перекладом із давньоєврейської та грецької мов (на відміну, наприклад, від Біблії патріарха Філарета), ним користуються представники всіх конфесій. Інші ж названі переклади цим критеріям, на жаль, не відповідають і, отже, використовувати їх у біблійній частині нового Словника немає жодних підстав.

В. В. Німчук критикує використання системи «Єврейський та грецький лексикони Стронга», оскільки немає українських перекладів Біблії з цією системою. Якби В. В. Німчук був знайомий із нею, він зрозумів би, що нею можна користуватися з однаковим успіхом незалежно від тексту, до якого вона прикріплена: вона показує варіанти перекладу грецьких слів Нового Завіту, що й потрібно для укладача. До того ж при укладанні 20-томника використовувалося багато іншомовних словників, насамперед для порівняння певних фактів мови.

Автор критикує те, що ремарка *бібл.* ужита до цілого ряду слів, а «насправді такими є лише *ангел, апостол, благодать*, що ввійшли в загальне користування через переклади Святого Письма». Насправді ремарка *бібл.* демонструє особливості функціонування слова (і звідси формулюється його тлумачення) в тексті Біблії. У такий спосіб ремаркуються здебільшого навіть не лексеми, а окремі лексичні значення, що зрозуміло кожному практикуючому лексикографові. Наприклад:

ВІРА¹, и, ж. 1. Упевненість у чомусь, у здійсненні чого-небудь. ... 3. *бібл.* Дар Бога людям, завдяки якому встановлюється її зв'язок з Богом. *Одному бо Духом [Святим] дається слово мудрості, а другому — слово знання тим же Духом, а іншому — віра тим же Духом* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Віра від слухання, а слухання через Слово Христове* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

В. В. Німчук вважає, що вжиті в СУМі слова *біблеїзм, біблеїст, біблеїстика, біблейський* — це русизми. Треба — *бібліїзм*, можна — *біблізм* (від *Біблія*). Трохи дивно називати русизмами похідні не від російського слова; з таким самим успіхом можна стверджувати, що *библеїзм* — це українізм у російській; проте ми не заперечуємо, що *бібліїзм* природніше, ніж *біблеїзм*. Але в українському мовному узусі закріпилося саме *біблеїзм*, що засвідчує більшість словників, енциклопедій, наукових текстів. Навіть такий відомий фахівець, як В. В. Жайворонко, в енциклопедії «Українська мова», 3-є видання, 2007 р., відповідну статтю назвав «Біблеїзми». Утім, у 20-томнику вживається і слово *біблійський*, хоча за-

уважимо, що тут варто бути обережним, адже таке, наприклад, слово, як *бібліознавство*, стосується не знання Біблії, як могло б здатися, якщо використовувати запропоноване В. В. Німчуком написання, а є лише синонімом до слова *книгознавство*. Можна сказати, що мова сама знаходить смислорозрізнявальні ресурси і, можливо, в цьому випадку маємо саме такий приклад.

В. В. Німчук хотів би бачити слова *акафіст* та *алилуя* в написанні через *и*. Аргумент: «В нашій церкві співають потрібно “Алилуя, алилуя, алилуя, слава Тобі, Боже”» (с. 15). Автор і справді співає в церковному хорі, де практикується саме така вимова цього слова, але цей факт не може бути аргументом для подання в академічному Словнику його ненормативного написання, яке суперечить чинному правопису. Якби пропозицію автора прийняли, наприклад, написання *акафіст* через *-и* — *акафист*, то воно, за законом аналогії, потягло б цілу низку змін: фізика → физика; фірма → фирма, фіто- → фито-, амфі- → амфи- (всього в Словнику понад 2500 таких слів, а з урахуванням словозміни — понад 30 тис.).

Тлумачення слова *ангел* (1. *бібл.* Духовна істота, створена Богом, посланець, вісник Бога) критикується так: «Визначення “духовна істота, створена Богом” дуже загальне, адже все, що існує й існувало, за Біблією, створив Бог. До того ж прикметник *духовний* — багатозначне слово. Представники Церкви у дефініціях слова наголошують, що “ангел, істота безплотна, наділена (обдарована) розумом і волею”». Зауважимо, що в Словнику дефініція насправді має такий вигляд: 1. *бібл.* Духовна істота, створена Богом, посланець, вісник Бога.

Як бачимо, у своїй критиці автор статті випустив частину дефініції, а саме «посланець, вісник Бога». Якщо В. В. Німчук використовуватиме цей свій метод цитування, то ми не сумніваємося, що він може довести будь-що. У цьому ж випадку, за правилами гіперциклу, слова *істота* (**ІСТОТА**, *и, ж.* Живий організм; людина, тварина) і *духовний* (**ДУХОВНИЙ**, *а, е.* // Нематеріальний, нетілесний), наведені в дефініції, містять саме такі характеристики, які хоче рецензент. Тому додатково наводити їх у тлумаченні недоцільно. Зауважимо принагідно, що багато людей не вважає, що все створив Бог, — і на це також немає ради.

В. В. Німчук пише, що «автори СУМа прагнули розширити опрацювання семантики вокабул на основі нових матеріалів, але не завжди вдало», і наводить приклад слова **БЛАГОВІСНИК**, *а, ч.* 1. *бібл.* Проповідник Слова Божого. *Він [Христос] настановив одних за апостолів, одних за пророків, а тих за благовісників, а тих за пастирів та вчителів* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Ти будь пильний у всьому, терпи лихо, виконуй працю благовісника, сповняй свою службу* (Біблія. Пер. І. Огієнка). На його думку, це значення було б точніше сформульовано так: «Проповідник Науки Христової, цебто Євангелії чи благовістя». Якщо автор бачить різницю між тлумаченням, поданим у СУМі, та його власним, то нехай би вказав, у чому вона полягає. Але поза тим, очевидно, що формула тлумачення «проповідник Науки Христової, цебто Євангелії чи благовістя» не є лексикографічно витриманою, вона недоречна в тлумачному словнику і не може використовуватися в академічному словникарстві.

Статтю зі словом *благочестя* правильно було б, на думку автора, подати так: «Православна віра, православ'я» (с. 23), а не так, як у 20-томнику: **БЛАГОЧЕСТЯ**, *я, с., рел.-церк.* Істинне шанування Бога, прийняття Божих істин і виконання заповідей; побожність, набожність. *Цурайся нечистих та бабських байок, а вправляйся в благочесті* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Ще тільки й зосталось благочестя, що поміж купецтвом, — почав отець Ісакій* (І. Нечуй-Левицький); *Втілений взірець благочестя і працелюбності, ігумен Іов Залізо ви-*

соко підніс моральний, патріотичний та релігійний авторитет Почаївського монастиря (із журн.).

Дуже дивне зауваження, особливо з огляду на те, що *благочестя* трактується як одне з важливих понять Біблії, в якій не йдеться ні про православних, ні про католиків, ні про протестантів і ні про які інші сучасні конфесії:

«Безсумнівно, велика це таємниця *благочестя* (тут і далі підкреслення в цитатах наші. — В. Ш.): *Хто в тілі з'явився, Той оправданий Духом, Анголам показався, проповіданий був між народами, увірувано в Нього в світі, Він у славі вознісся!*» (1Тим.3:16); «*Бо вправа тілесна мало корисна, а благочестя корисне на все, бо має обітницю життя теперішнього та майбутнього*» (1Тим.4:8); «*Павло, раб Божий, а апостол Ісуса Христа, по вірі вибраних Божих і пізнанні правди, що за благочестям, в надії вічного життя, яке обіцяв був від вічних часів необманливий Бог*» (Тит.1:1, 2).

До чого тут православ'я? Адже в часи перших апостолів ні про яке розділення християнської церкви на різні конфесії не йшлося.

Варто зауважити, що В. В. Німчук у своєму аналізі як авторитетний «ангелознавець» послідовно намагається поширити свою теологічну і церковну ерудицію на загальнономовний тлумачний словник. На нашу думку, це хибний шлях, адже основне завдання словника — подати лексичну семантику, тобто сформулювати лексичні значення, які за визначенням є *соціалізованими*, а не такими, як їх подано в певних теологічних теоріях. Теологія (причому вибіркова, відома авторові), а тим більше практика тієї чи іншої церкви, яких зараз стало дуже багато, на нашу думку, не може слугувати джерелом лексичних значень, тим більше в світській державі, якою є Україна. Тому посилання на церковні авторитети взагалі недоречне в академічному Словнику української мови. З цієї, зокрема, причини, теологічні праці практично не враховувалися в лінгвістичному корпусі, на основі якого укладається Словник, а ремарку *теол.* не введено до системи його ремаркування.

До автора статті виникає також багато інших запитань, оскільки складається враження, що В. В. Німчук не дуже добре обізнаний із матеріалом, який рецензує. Наприклад, він стверджує: «Значним кроком назад у вітчизняній лексикографії є відсутність у СУМ-20 міжнародних латинських назв при українських вокабулах із галузей ботаніки та зоології, бо вони найточніше ідентифікують українську номенклатуру» (с. 16).

Зазначимо, що в 11-томнику латинські зоологічні назви майже не подавалися; не дуже вдала спроба почалася і закінчилася двома словами:

БЛІЗНА², и, ж. (*Aspius aspius*). Хижа прісноводна промислова риба. (Зауважимо, що *Aspius aspius* — це назва білизни звичайної: **Білизна звичайна**, або **жерех** (*Aspius aspius*) Отже, латинську назву тут подано помилково. — В. Ш.);

БІЛОРИБИЦЯ, і, ж. (*Stenodon leucichthys*). Цінна промислова риба родини лососевих. В притоку Волги р. Чардим.. випущено коло 5 тисяч мальків білорибичі (Рад. Укр., 21.VIII 1949, 3).

Власне, цими прикладами й обмежується використання латинської зоологічної номенклатури в 11-томнику. Латинські ж ботанічні назви подані дуже непослідовно. Де вдалося знайти латинську назву, там її навели (таких слів чимало), а де не вдалося чи були сумніви в її коректності — ні (таких слів набагато більше, напр.: *адоніс*, *аір*, *акант*, *амарант*, *анабазис*, *анемона*, *аніс*, *бальзамін*, *бамбук*, *вербена*, *верблюдка*, *турнепс* і т. ін., причому серед таких рослин — найпоширеніші в Україні (*айстра*, *барвінок*, *валеріана*, *верба*, *журавлина*, *калина*, *кропива*, *пирій*, *осот*, *чорнобривець* та ін.).

Насправді коректне подання латинських назв є дуже складним завданням, яке поки що не під силу лексикографам, оскільки українська біологічна номенклатура все ще перебуває у стадії розроблення, що було нами з'ясовано під час консультацій з біологами. Як зазначено у праці «Анотований список українських наукових назв птахів фауни України» (Г. В. Фесенко, А. А. Бокотей.— К. ; Л., 2000), складність подання українських наукових назв тварин і співвіднесення їх із латинською номенклатурою полягає в тому, що в працях знаних науковців-попередників нерідко вжиті різні назви для однієї й тієї самої тварини, крім того, у другій половині ХХ ст. виникли значні іншомовні напашарування у використанні назв тварин. Те саме стосується й ботанічної номенклатури.

На підставі цього головним редактором СУМ-20 академіком В. М. Русанівським після обговорення питання про латинські ботанічні та зоологічні назви було ухвалено рішення не подавати латинські назви, а лише зазначити родину, до якої належить рослина або тварина.

Неакуратність поводження В. В. Німчука з лексикографічним матеріалом ілюструє й така його заява: «Дефініція реєстрового слова **Бедринець** у СУМі-20 буквально збігається з тлумаченням СУМа, лише усунено латинський термін і паспортизовано “з наук. літ.”» (с. 16). Порівняймо дефініції до цього слова в двох словниках:

СУМ-11

БЕДРИНЕЦЬ, нця, ч. (*Pimpinella*). Багаторічна трав'яниста кормова рослина; корінь використовується в народній медицині.

СУМ-20

БЕДРІНЕЦЬ, нцю, ч. Багаторічна трав'яниста кормова рослина родини зонтичних, корінь якої використовують у народній медицині.

Як бачимо, ці дефініції не цілком збігаються, адже в дефініції з 20-томника наведено родину, до якої належить рослина (родина зонтичних — її немає в 11-томнику), й випущено латинську її назву — *Pimpinella* (насправді це назва роду, а не рослини). Це є ще однією демонстрацією некоректного цитування нашим автором.

Тут було розглянуто лише кілька не зовсім коректних, на нашу думку, тверджень В.В. Німчука щодо Словника української мови в 20-ти томах. Однак аналогічні зауваження можна зробити й щодо інших прикладів, згаданих автором.

Так, В. В. Німчук вважає недоліком подання в СУМ-20 дериватів від назв деяких тварин («бурундучиха», «бурундученя») як тривіальних, типових для словотвору, і водночас хотів би бачити в реєстрі «бідолашненький», «блакитнючий» (до речі, на запит «блакитнючий» навіть Google подає нульовий результат, отже, це явний оказіоналізм, недопустимий у тлумачному словнику), які так само є регулярними дериватами, що можуть бути утворені чи не від будь-якого прикметника. Це — явна непослідовність автора статті. Його прийоми «ситуативного» аналізу засвідчують, що якби згадані вище («тривіальні») деривати не були подані в 20-томнику, то В. В. Німчук одразу зарахував би це до недоліків Словника.

Щодо слова *берегиня* в значенні «охоронниця», то воно вживається дуже широко і фактично вже ввійшло до основного словникового фонду. Ігнорувати це значення, зводячи слово лише до не дуже поширеного тлумачення «берегова богиня», ніяк не можна (Тараненко О. О. Явище історико-мовної міфотворчості в сучасному українському суспільстві // Мовознавство. — 2011. — № 6. — С. 23–24).

Благовіст — це не обов'язково «розмірені удари в один дзвін» (с. 22). У деяких джерелах благовістом, крім вказаного (в один дзвін, перед службою), називають благовіст у декілька дзвонів, перебірний благовіст, благовіст перебором

і т. ін. (див.: Тосин С. Г. Благовест и перезвон: к определению понятий // Сиб. филол. журн.— Новосибирск, 2009.— № 1.— С. 23–27).

В. В. Німчук вказує, що свято Собору Архангела Гавриїла — це не свято, бо це робочий день (с. 22). Але це не аргумент, бо за нашим законодавством більшість церковних свят є робочими днями.

Не можна погодитися також із закидом про зловживання цитатним матеріалом (с. 24). Подання вживання слова в різних контекстах не можна вважати недоліком для тлумачного словника. Наприклад, Л. В. Щерба вказував, що ілюстрацій до лексичних значень ніколи не буває занадто багато. І якщо на рідкісне слово подаємо звичайно кілька цитат, то відтак і слово загальнозживане та поширене варто ілюструвати не менш докладно. Багатство ілюстративного матеріалу є перевагою нового Словника, а не його вадою.

Ще кілька слів щодо правопису Словника української мови в 20-ти томах. У Передмові сказано, що Словник укладено згідно з нормами чинного правопису (Український правопис. — 4-е вид.; випр. і доп. — К., 1993. — 235 с.) Але В. В. Німчук пише про недотримання цих правил укладачами Словника. Ця критика може викликати тільки подив, оскільки автор посилається на такі правила, яких у чинному правописі немає.

Так, він згадує правопис складних іменників з першою частиною *нів*, яка подається окремо від інших слів, напр.: *нів години*, *нів яблука*, *нів Києва*. Насправді в чинному правописі це правило подано з точністю до навпаки:

§ 26. Складні іменники. 1. Разом пишуться: ... д) Складні іменники з першою частиною *пів-*, *напів-*, *полу-*: *піваркуша*, *півгодини*, *півдубжини*, *півкарбонанця*, *півкболо*, *півмісяць*, *півгірка*, *пів'яблука*; *напівавтомат*, *напівсбн*; *полукінок*, *полумисок*.

Щодо правила правопису іношомовних власних назв, то В. В. Німчук подає його в своїй редакції: «Поширити “правило дев'ятки” на правопис іношомовних власних назв: *Аристотель*, *Един*, *Занзибар*, *Сиракузи* та ін.». У чинному правописі воно сформульовано таким чином:

§ 90. в) И пишеться:

1) В загальних назвах після приголосних *д*, *т*, *з*, *с*, *ц*, *ж* (*дж*), *ч*, *ш*, *р* перед наступним приголосним: *дизель*, *динамо*, *диплом*, *директор*, *методика*; *інститут*, *математика*, *стимул*, *текстиль*, *тип*; *зигзаг*, *позиція*, *фізичний*; *марксизм*, *силует*, *система*; *цистерна*, *цифра*; *жирандоль*, *режим*, *джигит*, *джинси*; *речитатив*, *чичербне*; *ширма*, *шифр*; *бригада*, *риф*, *фабрика*.

2) У географічних назвах із кінцевими *-ида*, *-ика*: *Антарктида*, *Атлантида*, *Флоріда*; *Адріатика*, *Америка*, *Антарктика*, *Арктика*, *Атлантика*, *Африка*, *Балтика*, *Корсика*, *Мексика*.

3) У географічних назвах після приголосних *дж*, *ж*, *ч*, *ш*, *щ* і *ц* перед приголосним: *Алжир*, *Вашингтон*, *Вірджинія*, *Гемпшир*, *Жиронда*, *Йоркшир*, *Лейпциг*, *Сан-Франціско*, *Циндао*, *Чикаго*, *Чілі*; але перед голосним і в кінці слова пишеться *і*: *Віші*, *Шіофок*.

4) У географічних назвах із звукосполученням *-ри-* перед приголосним (крім *й*): *Великобританія*, *Крит*, *Мавританія*, *Мадрид*, *Паріж*, *Ріга*, *Рим*, *Цюріх* та ін.; але *Австрія*, *Ріо-де-Жанейро*.

5) У ряді інших географічних назв після приголосних *д*, *т* та в деяких випадках згідно з традиційною вимовою: *Аддіс-Аббеба*, *Аргентина*, *Братислава*, *Бразилія*, *Ватикан*, *Единбург*, *Єгипет*, *Єрусалим*, *Китай*, *Кордильєри*, *Пакистан*, *Палестина*, *Сардинія*, *Сиракузи*, *Сирія*, *Сицилія*, *Скандинавія*, *Тибет* та в похідних від них: *аргентинець*, *аргентинський* та ін.

Про подвоєння приголосних у загальних назвах іношомовного походження В. В. Німчук зазначає: «У загальних назвах іношомовного походження подвоєння приголосних звичайно не передаємо: *тона*, *нето*, *брutto* та ін., але *вілла*, *манна*, *булла*, *бонна*, *пенні* та деякі ін.»

Проте автор статті і тут розходиться з правописом, оскільки правила подають слова *тонна*, *нетто*, *брутто* саме з подвоєнням літер:

§ 89. Неподвоєні й подвоєні приголосні. 1. У загальних назвах іношомовного походження приголосні звичайно не подвоюються: *акумуляція*, *барбоко*, *беладбна*, *белетристика*, *бравісимо*, *ват* (хоч *Ватт*), *грип*, *група*, *групето*, *гун* (*гуни*), *ідилічний*, *інтелектуальний*, *інтермєцо*, *колектив*, *комісія*, *комунa*, *лібрєто*, *ніанісимо*, *піцикато*, *стакато*, *сума*, *фін* (*фінци*), *фортісимо*, *шасі*, *шофєр* та ін.

Тільки в окремих загальних назвах зберігається подвоєння: *анніали*, *бонна*, *брутто*, *ванна* (*ванний*), *мадонна*, *манна* (*манний*), *мбтто*, *нетто*, *панна*, *пєнні*, *тєнна*, *біллє*, *булла*, *вілла*, *мулла*, *дурра*, *мірра*.

У наведеному В. В. Німчуком наступному правилі неправильно подано слово *фойс*: «Не вживаємо зайвої букви й у словах *параноя*, *секвоя*, *феєрверк*, *фос* та ін.»

В «Українському правописі» це правило формулюється так:

ПЕРЕДАЧА ЗВУКА Ј ТА ГОЛОСНИХ. § 90. Ј.

4. *І*, *у* (а також *и* німецького дифтонга *eu*) в позиції між двома голосними (в іноземній мові) в загальних назвах звичайно не передаються окремим знаком: *бўєр*, *конвєєр*, *лояльний*, *параноя*, *плеяда*, *рояль*, *саквояєє*, *секвоя*, *фаянс*, *феєрвєєрк*, але: *Гавайї*, *Гїбїя*, *Савбїя*, *Фейєрбїх*; також *мїйя* (народність), *фїйє*.

Незрозуміло, чому автор статті наводить це правило, адже всі слова на нього в 20-томнику подано згідно з чинним правописом. У рецензії не наведено жодного прикладу недотримання чинного правопису в СУМ-20, оскільки таких прикладів немає. Отже, В. В. Німчук вимагає дотримуватися правописних правил, які існують хіба що в його уяві.

Ми далекі від твердження, що проаналізований В. В. Німчуком перший том Словника української мови в 20-ти томах є зовсім вільним від недоліків — це просто нереально внаслідок багатьох причин, наводити які тут немає потреби. Словників без тих чи інших вад узагалі не існує в природі, але категоричність (а часто-густо й просто хибність) багатьох тверджень автора статті викликає сумніви в його об'єктивності, що, сподіваємося, було переконливо продемонстровано вище. На жаль, нам досі не траплялися лексикографічні праці самого В. В. Німчука, отже, поки що немає можливості оцінити його лексикографічну кваліфікацію й з'ясувати, чи є він «практикуючим словником» чи тільки «практикуючим християнином».

В. ШИРОКОВ